

1. Omgaan met jezelf, met andere kinderen en met volwassenen

		Peuters			Groep 1		Groep 2		Groep 3
		BP	MP	EP	M1	E1	M2	E2	M3
Zelfbeeld		- Tonen belangstelling voor andere kinderen, maar houden weinig rekening met de ander	- Zijn nog erg egocentrisch - Benoemt zichzelf als ik* - Leren basisemoties kennen - Ontdekken dat er verschillen en overeenkomsten zijn tussen zichzelf en andere kinderen in de groep*	- Tonen non-verbaal eigen gevoelens* - Kan basisemoties onderscheiden* - Kunnen zichzelf onderscheiden van anderen, gelet op uiterlijke kenmerken - Gebruiken en begrijpen het woord 'wij' (kennen enkele namen)*	- Leren enigszins omgaan met eigen emoties en spanningen	- Merken verschillen en overeenkomsten tussen zichzelf en anderen in bv. karakter, voorkeuren, afkomst*	- Kunnen meerdere emoties (blij, boos) bij zichzelf onderscheiden* - Kunnen hun emoties beheersen* - Heeft kennis van zichzelf*	- Kunnen gevoelens bij zichzelf onderscheiden en onder woorden brengen* - Beseffen dat er verschillen zijn in wat mensen denken, doen en willen - Ervaren verschillen en overeenkomsten tussen zichzelf en anderen in bv. karakter, voorkeuren, afkomst* - Hebben kennis van de ander (kennen alle kinderen bij naam)*	
	Sociaal gedrag	- Kunnen boos worden als iets niet lukt	- Weten wat wel en niet mag, maar handelen daar niet altijd naar*	- Leren zichzelf steeds beter kennen en ontdekken patronen in het eigen gedrag* - Leren goed om te gaan met frustratie/ tegenslagen (krijgen controle over zichzelf)* - Accepteren dat het niet alles even goed kan*	- Kennen patronen in hun eigen gedrag en herkennen patronen bij een ander	- Kunnen hun eigen gedrag benoemen (wat vind ik lekker/ vies? wat vind ik leuk?) - Weten dat er regels zijn en leren zich daarnaar te gedragen	- Kunnen meerdere aspecten van het eigen gedrag onderscheiden (wat kan ik goed? wie vind ik aardig?)	- Weten wat ze wel en niet goed kunnen en gedaan hebben - Kennen de sterke en zwakke punten van een ander* - Leren welke regels er zijn en hoe zich daaraan te houden*	- Hebben controle over het eigen gedrag - Kunnen het verschil benoemen tussen bedoelingen van zichzelf en anderen

Omgang met andere kinderen		<ul style="list-style-type: none"> - Hebben goed contact met andere kinderen in de groep - Kijken veel naar andere kinderen* - Zorgen voor andere kinderen (bv. aaien over het hoofdje van een baby)* - Voelen zich veilig in de groep en nemen zonder moeite afscheid van de ouder 	<ul style="list-style-type: none"> - Tonen belangstelling en sympathie voor andere kinderen* - Kunnen eenvoudige gevoelens bij anderen waarnemen (inschatten) - Kunnen anderen een beetje helpen en vinden dat ook fijn om te doen* - Komen op voor zichzelf en kunnen zich weren in de grote groep - Maken aan een ander kind duidelijk wat ze wel/ niet willen* 	<ul style="list-style-type: none"> - Onderkennen dat andere kinderen ook eigen gevoelens hebben, maar kan zich hierin nog niet verplaatsen 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen luisteren naar en reageren op andere kinderen - Ontwikkelen voorkeuren voor bepaalde kinderen - Zoeken contact met anderen* - Merken of en wanneer een ander kind hulp nodig heeft* 	<ul style="list-style-type: none"> - Hebben vertrouwen in een ander* - Houden rekening met gevoelens en wensen van anderen* - Tonen bewondering voor elkaars vaardigheden en mogelijkheden* - Ervaren dat door tegenstrijdige belangen conflicten kunnen ontstaan, die ze onder begeleiding van een volwassene kunnen oplossen 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen zich in anderen verplaatsen en houden rekening met anderen - Kennen de emoties en gevoelens van andere kinderen en kunnen die interpreteren* - Sluiten wederkerige vriendschappen - Bieden hulp aan/ kunnen anderen helpen* - Ervaren dat door tegenstrijdige belangen conflicten kunnen ontstaan, die ze alleen kunnen oplossen 	
Omgang met volwassenen		<ul style="list-style-type: none"> - Maken oogcontact met de leidster 	<ul style="list-style-type: none"> - Hebben goed contact met de leidster 	<ul style="list-style-type: none"> - Zijn open en spontaan naar de leerkracht en andere volwassene toe 		<ul style="list-style-type: none"> - Nemen zelf initiatief voor interactie met andere kinderen en met volwassenen 		<ul style="list-style-type: none"> - Nemen meer afstand van volwassenen en worden zelfstandiger

2. Zelfstandigheid, zelfredzaamheid en spelwerkgedrag

		Peuters			Groep 1		Groep 2		Groep 3
		BP	MP	EP	M1	E1	M2	E2	M3
Zelfstandigheid			<ul style="list-style-type: none"> - Willen graag dingen zelf doen - Kunnen zelf materialen pakken en opruimen - Voelen zich op hun gemak in de eigen groep* 	<ul style="list-style-type: none"> - Leren ervaren wat ze al kunnen* - Helpen actief mee met het opruimen van de gebruikte materialen* - Durven om hulp te vragen en krijgen vertrouwen in zichzelf* - Durven te experimenteren/ proberen nieuwe dingen uit om grenzen te ontdekken* 		<ul style="list-style-type: none"> - Voelen zich verantwoordelijk voor het zelf pakken en opruimen van materialen - Vragen iemand anders om hulp* 	<ul style="list-style-type: none"> - Vragen alleen hulp wanneer nodig 	<ul style="list-style-type: none"> - Staan stil bij wat ze al kunnen* - Ruimen zelfstandig spel(materialen) op* - Kunnen gerichte vragen stellen* - Kunnen zich handhaven in de eigen groep* - Hebben vertrouwen in eigen kunnen* 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen zelf alles aanpakken zonder hulp te vragen
Zelfredzaamheid	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen zichzelf uitkleden - Kunnen zelf eten (met een vork) en drinken (uit een beker) zonder te morsen 	<ul style="list-style-type: none"> - Proberen zichzelf aan te kleden - Zijn overdag al droog en worden zindelijk 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen zich grotendeels zelf redden (zelf kleding met eenvoudige sluiting aandoen, overdag zindelijk)* - Gaan met hulp naar de wc en wassen zelf hun handen 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen zich zelfstandig aan- en uitkleden - Kunnen zelf hun beker en broodtrommel uit een tas halen en openen 	<ul style="list-style-type: none"> - Proberen zelf hun veters te strikken en moeilijke knopen dicht te maken - Kunnen alleen naar de wc 		<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen zichzelf redden - Gaan zelfstandig naar de wc* 		

Werkhouding	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen eenvoudige opdrachten begrijpen - Doen het gedrag van de leidster na 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen eenvoudige (bekende) opdrachten zelf uitvoeren* 	<ul style="list-style-type: none"> - Doen mee met groepsactiviteiten in de kring en zingen van liedjes - Denken en reageren vooral intuïtief* - Hebben plezier in het leren van nieuwe dingen/ staan open voor nieuwe situaties en opdrachten* - Kunnen rustig werken voor een korte periode* 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen korte tijd gericht aan een activiteit zitten, die zonder hulp wordt uitgevoerd 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen langere tijd gericht aan een kleine taak werken - Maken de opdrachten af binnen de gestelde tijd (eventueel na aansporing)* 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen zelfstandig dagelijkse probleempjes oplossen - Kunnen lang geconcentreerd met een taak, gesplitst in deeltaken, bezig zijn - Passen zich aan bij nieuwe situaties 	<ul style="list-style-type: none"> - Voeren geheel zelfstandig een gestructureerde taak uit* - Zetten door, ook wanneer iets niet lukt* - Werken bij het uitvoeren van opdrachten in een hoog tempo - Nemen initiatieven zonder hulp of aanmoediging van de leerkracht 	<ul style="list-style-type: none"> - Hebben doorzettingsvermogen - Hebben taakbesef (kunnen zelf een taak in deeltaken splitsen)
Sociale vaardigheden		<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen zelf eenvoudige keuzes maken - Kunnen zich goed aan duidelijke groepsregels houden - Kunnen van tijd tot tijd op hun beurt wachten* 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen anderen duidelijk maken wat ze willen - Weten dat 'nee' zeggen een reactie oplevert van de ander* 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen uit aangeboden mogelijkheden een keuze maken - Hebben plezier en zijn geïnteresseerd in zelfgekozen activiteiten - Kunnen kort wachten op hun beurt 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen vertellen aan anderen wat ze willen 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen beredeneerde eigen keuzes maken 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen duidelijk hun mening geven* 	
Spel	<ul style="list-style-type: none"> - Spelen hetzelfde spel naast elkaar (parallel spel) - Spelen met zand, water, klei, vingerverf 	<ul style="list-style-type: none"> - Oriënteren zich op symbolisch spel (voorwerpen krijgen andere betekenis) 	<ul style="list-style-type: none"> - Spelen eenvoudige 'doen-alsof'-spelen in rollen* - Kunnen al een beetje met andere kinderen iets delen, maar nemen een afwachtende houding aan bij het samenspel* 	<ul style="list-style-type: none"> - Imiteren het spel van anderen en spelen voornamelijk eenvoudig symbolisch spel - Spelen in de nabijheid van anderen, naast elkaar met korte tussendoor contacten 	<ul style="list-style-type: none"> - Beginnen met samenspel en delen materiaal (eventueel na aanmoediging) - Tonen eigen initiatief voor thema's en rollen (begin fantasiespel) 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen met andere kinderen spelen - Kiezen bewust materiaal om mee te spelen en hebben eigen spelideeën (fantasiespel) 	<ul style="list-style-type: none"> - Hebben een samenhangend spelverhaal met andere kinderen - Werken samen met andere kinderen aan een gezamenlijke opdracht 	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen zich verplaatsen in rollen van anderen - Houden zich aan spelregels

*komen overeen met einddoelen van het SLO, zoals weergegeven op <http://www.slo.nl/primair/themas/jongekind/doelen/>

Bronnen:

- Bosch, A. van den, Duvekort-Bimmel, A., & Jaeger, B. de (2009). *Kijk! Peuters*. Vlissingen: Bazalt.
- Bosch, A. van den & Jaeger, B. de (2010). *Kijk! Groep 1-2*. Vlissingen: Bazalt.
- Croon, K. de, Ploeg-Feenstra, M. van der, & Poort, I. (2003). *Puk & Ko: Observatielijst*. Tilburg: Zwijssen Educatief B.V.
- Kuyk, J.J. van (2003). *Piramide-boek deel 1*. Arnhem: Citogroep.
- Kuyk, J.J. van (2003). *Piramide-boek deel 2*. Arnhem: Citogroep.
- SLO (z.d.). *De ontwikkeling van het jonge kind: Een leerplan*. Verkregen via: <http://www.slo.nl/primair/themas/jongekind/doelen/>.